

T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Çanakkale Savaşları Konusunun Öğretiminde Görsel Materyale Felton ve Allen Modeline Göre Soru Sorma ile Nichol Modeline Göre Soru Sormanın Akademik Başarı ve Kalıcılığa Etkisi**

Yaprak Yıldız Kırhan^{1*}

¹Gazi Üniversitesi, Türkiye

Gönderilme Tarihi: Aralık 2019

Kabul Tarihi: Aralık 2019

Öz:

Bu çalışmanın amacı; T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi Çanakkale Savaşları konusunun öğretiminde görsel materyale Felton ve Allen modeline göre soru sorma ile Nichol modeline göre soru sormanın akademik başarı ve kalıcılığa etkisini belirlemek ve bu uygulama ışığında hem materyal kullanımına hem de bu modellerin kullanımına ilişkin önerilerde bulunmaktadır. Araştırmanın deseni olarak deneme modelleri içerisinde yaygın bir kullanıma sahip olan “Ön-test son-test kontrol gruplu deneysel desen” kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini, Ankara ili, Mamak İlçesinin bir lisesinde öğrenim gören 11. Sınıf şubelerindeki 3 sınıfın öğrencilerinden oluşmaktadır. Bu çalışmada, veri toplama amacıyla, “Çanakkale Savaşları” konusuna ilişkin öğrenme düzeylerini belirlemek için araştırmacı tarafından, konunun yer aldığı üniteye dayalı olarak bir başarı testi geliştirilmiş, bu test aynı zamanda kalıcılık testi olarak da kullanılmıştır. Bu çalışmada toplanan verilerin çözümlenmesinde istatistiksel yöntemler ve teknikler kullanılmış olup üç grubun kendi içindeki ön-test son- test ve son test-kalıcılık testi ortalamaları arasındaki farkın saptanması için “bağımlı örneklem t-testi” uygulanmıştır. Grupların son test ve kalıcılık testi puanlarını karşılaştırmak için ise “bağımsız örneklem t-testi” kullanılmıştır. Analiz yapılmadan önce grupların normallik varsayımına uygun olup olmadığı incelenmiş ve üç grupta normal dağılım sergilediği gözlemlenmiştir. Verilerin kodlanarak istatistiksel çözümlenmelerin yapılmasında SPSS 22.0 paket programı kullanılmıştır. Araştırma neticesinde, Çanakkale Savaşları öğretiminde kullanılan Felton ve Allen ile Nichol modelleriyle düz anlatım yöntemi arasındaki başarı ve kalıcılık verilerinde anlamlı bir fark gözlemlenmiştir. Felton ve Allen ile Nichol modellerinin kullanımı sonucunda akademik başarı ile kalıcılık arasında anlamlı bir ilişki gözlemlenmiştir. Bu modellerle işlenen derslerin sonucunda başarı ve kalıcılığın arttığı görülmüştür. Ayrıca görsel materyale soru sorarak anlatımın yapıldığı dersler de öğrencilerin merak ve dikkatlerinin de arttığı gözlemlenmiştir. Bu durumun görsel materyallerin göze hitap etme ve ilgi çekici olmaları gibi özelliklerden kaynaklandığı düşünülmektedir. İkisi de görsel materyale soru sorma modelleri olan Felton ve Allen modeli ile Nichol modelleri arasında Felton ve Allen modelinin akademik başarı ile kalıcılığa olumlu etkisi Nichol modeline göre daha yüksek bulunmuştur. Düz anlatım yönteminden elde edilen veriler diğer modellere kıyasla akademik başarı ve kalıcılık etkisi verileri bakımından daha düşük kaldığı gözlemlenmiştir.

*Sorumlu Yazar E-mail: yaprakyildiz191@gmail.com

Orcid ID: 0000-0003-0299-4275

**Bu çalışma, Yaprak YILDIZ KIRHAN tarafından hazırlanan ve Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde sunulacak olan "T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Çanakkale Savaşları Konusunun Öğretiminde Görsel Materyale Felton ve Allen Modeline Göre Soru Sorma ile Nichol Modeline Göre Soru Sormanın Akademik Başarı ve Kalıcılığa Etkisi" adlı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük, Ortaöğretim, Çanakkale Savaşları, Görsel materyal, Felton ve Allen, Nichol, Lise

Abstract:

The aim of this study; T. C. Revolution History and Atatürkism course to determine the effect of asking questions according to Felton and Allen model and asking questions according to Nichol model on academic success and permanence in teaching of Çanakkale Wars and and to make recommendations on the use of materials and the use of these models in the light of this application. "Experimental design with pre-test post-test control group" which is widely used in experimental models, was used as the research design. The sample of the study was educated in a high school in Mamak district of Ankara. In this research, in order to collect data, a success test was developed by the researcher to determine the level of learning related to the "Çanakkale Wars" subject based on the gains in the unit, and this test was also used as a retention test. "Dependent samples t-test" was applied to determine the difference between the pre-test post-test and post-test retention averages within the three groups. In order to compare the post-test and retention test scores of the groups, "independent samples t-test" was used. Before the analysis, it was observed whether the groups were in accordance with the assumption of normality and it was observed that the three groups showed normal distribution. SPSS 22.0 package program was used for statistical analysis by coding the data. As a result of the research, a significant difference was observed in the success and retention data between Felton and Allen model, Nichol model and plain expression method used in Çanakkale Wars teaching. Using the Felton and Allen model and Nichol models, a significant relationship was observed between academic achievement and retention. As a result of the lessons taught with these models, it has been seen that success and retention increase. In addition, it was observed that students' curiosity and attention increased by asking questions to visual materials. This situation is thought to be due to features such as visual materials appealing to the eye and being interesting. Both the Felton and Allen model and Nichol models, both of which are asking questions to visual materials, have a higher positive effect of Felton and Allen model on academic achievement and retention than the Nichol model. It was observed that the data obtained from the narrative method remained lower in terms of academic achievement and retention effect data compared to other models.

Keywords: History of Turkish Revolution and Atatürkism, Secondary education, Canakkale Wars, Visual material, Felton ve Allen, Nichol, High School

GİRİŞ

Geçmişe bakarken hem kendimizi hem milletimizi görürken aynı zamanda içinde bulunduğumuz zamanı ve geleceğimizi de daha iyi analiz edebilme imkânı buluruz. Tarihin en önemli amaçlarından biri de geçmişe bakarak şimdiki ve geleceği çözümleyebilmektir (Carr ve Fontana, 1992).

İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi üniversite düzeyinde "Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi", ilköğretim düzeyinde ise "Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük" dersleri olarak verilmiştir. Bu dersin ortaya çıkışı eski bir devletten yeni bir ulus devletine geçişle paralellik gösterdiğinden yeni doğmuş bir yönetim şeklinin ve mevcut devrimlerin benimsetilmesi amacı da gütmektedir. Yapılan devrimlerin sürekliliğinin bunlara bağlı oluşu, tarih eğitimine bu hedefler çerçevesinde yön verme zorunluluğu doğurmuştur (Aslan'dan aktaran Palaz, 2010, s.22).

1925 yılında Osmanlı Devleti'nin Tanzimat fermanı ve Meşrutiyet yönetimi ilanı ile ortaya koymaya çalışıp da başaramadıkları hukuk alanında köklü değişikliklerin yapılabilmesi ve bu çalışmalarını yürütebilecek insanların yetiştirilmesi amacıyla "Ankara Adliye Hukuk Mektebi" açılmıştır. Bu bağlamda Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi dersinin tarihçesi 1925 senesine kadar dayandırılabilir. Cumhuriyetimizin önde gelen insanları bu mektebin açılmasını sağlarken Atatürk ilke ve inkılâplarını benimsemiş ve bunu koruyup toplumun her kesimine yayabilecek gençler yetiştirme amacı gütmüşlerdir (Erdaş'tan aktaran Akbaba, 2009, s. 9).

İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi milli bilincin oluşması açısından ve geçmişteki hatalardan ders çıkarıp bugün ve gelecekte o dersleri uygulama konusunda bize ışık tutması bakımından çok önemli bir ders olduğunu söyleyebiliriz. Doğru ve yerinde çıkarımlar yapmanın yolu elbette ki geçmişte yaşanan olay ve durumları iyi tahlil etmek ve objektif olarak değerlendirmekten geçmektedir. Bir başka deyişle geçmişte yaşanan sorunların ve olayların sonucu günümüzde yaşanan olayların nedeni niteliğindedir. Dolayısıyla bugün başımıza gelen veya gelecek olan vakaların yerinde ve realist bir yaklaşımla değerlendirilip tahlil edilebilmesi için geçmişin doğru anlaşılması ve günümüz üzerindeki yansımalarının doğru bir biçimde aktarılması elzemdir. Bu yükümlülüğü yerine getirebilecek olan bilim dalı da yine tarihtir. Bu bağlamda Tarih eğitiminin amaçlarının irdelenmesi büyük önem teşkil etmektedir. Kısacası geçmişi ve bugünü idrak edebilmenin yolu tarih öğretiminden geçmektedir diyebiliriz (Bingöl, 2009, s.37).

Etkili bir tarih öğretimi için yapılması gereken ilk şey aktarılacak konuların daha önce belirlenip planlanmasıdır. Önceden planlaması yapılan konuların aktarımı öğretmene kolaylık sağlayacağı gibi öğrencilerinde dersteki hazır bulunuş düzeylerini olumlu yönde etkileyecektir. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yapılan bu genel planlamanın aynı zamanda bütün eğitim kurumlarında senkronizenin yakalanması açısından da önem teşkil ettiği gibi öğretmenlere yıl boyunca neyi anlatacakları ve öğrencilere neyi öğrenecekleri konusunda bir yol haritası sağlaması bakımından da önem arz etmektedir. Çanakkale Savaşları konusunun, müfredattaki yerini incelediğimizde bu konunun okullarda nasıl ele alınıp nasıl aktarıldığı konusunda da az çok bize bir ön görüş sağlamaktadır (Çoban, 2011, s.18) .

Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 19.02.2018 tarihinde yürürlüğe giren ve 2018-2019 yılı itibariyle uygulamaya koyulan yeni müfredatına göre T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi sadece 12.sınıflarda haftada iki saat esas alınarak hazırlanmış ve 8 üniteden oluşmaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2018a, s. 11).

“Lise müfredat programında Çanakkale Savaşı konusu ilk kez, 1927 yılında yapılan düzenleme ile üçüncü sınıftaki Asr-ı Hazır Tarihi bölümünün 32. maddesindeki Umumi Harp başlığında işlenmiştir.” (Tebliğler Dergisi'nden aktaran Yazıcı, 2013, s.536). “1931 yılı Tarih Dersi Müfredat Programı'nda da konu genel olarak lise üçüncü sınıf için yazdırılan Tarih III adlı kitapta İmparatorluğun İhitiatı başlığının Cihan Harbi kısmında yer almıştır.” (Tebliğler Dergisi'nden aktaran Zeyrek, 2007, s.709)

12. sınıf İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programı incelendiğinde ise Çanakkale Savaşı'nın yer aldığı “20. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Devleti ve Dünya” isimli 1. ünitenin 12 ders saati içinde işlenmesi planlanmıştır. 4 kazanımla belirlenen 1. ünite, diğer ünitelerle kıyaslandığında müfredatın %16,7'sini oluşturmakta ve bu oranla ikinci sırada yer almaktadır. 1. ünitenin 3.kazanımında yer alan Çanakkale Savaşları konusuyla ilgili açıklamalara bakılırsa Çanakkale Cephesi'ndeki deniz ve kara zaferlerine ve Mustafa Kemal'in Çanakkale cephesinde faaliyetlerinin ele alınması ve Çanakkale Cephesi'nde etkin görev alan diğer komutanlarının tanıtılması istenmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2018b, s. 20).

Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın hazırladığı müfredat programlarına göre öğretim programlarının uygulanmasında dikkat edilecekler hususu başlığı altında “derste kullanılacak olan yazılı ve görsel materyallerin (harita, resim, fotoğraf, karikatür, afiş, gazete, dergi, film, belgesel vb.) öğrenci seviyesine ve pedagojik ilkelere uygun olması gerektiği ve film, belgesel veya animasyon gibi materyaller kazanım içeriğine ve öğrenci seviyesine uygun olarak önceden hazırlanması ve ders işlenirken bu materyallerin tamamı

yerine yalnızca ilgili kısmı kullanılması” konusunda uyarılar yapılmıştır. (MEB, 2018b, s. 18). Bu bağlamda Çanakkale Savaşları konusu anlatılırken görsel materyal olarak, Çanakkale Savaşları’nın anlatımında Çanakkale cephesinin kaderini değiştiren başta Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere, Seyit Onbaşı, Yüzbaşı Hakkı bey ve Yahya Çavuş gibi kahramanların fotoğrafları gösterilerek konunun somutlaştırılması ve öğrencilere empati kurma analizde bulunma gibi becerilerin kazandırılması sağlanabilir. Aynı zamanda Çanakkale Savaşları’nın yaşandığı yerlere geziler düzenlenerek öğrencilerin o vatan savunması ve manevi değerler açısından çok önemli olan ve tarihe şahitlik eden mekânları yerinde ziyaret edip bilgi edinmesi ve Çanakkale ruhunu yerinde yaşamaları sağlanabilir (Ata 2002, s.131).

Türk eğitim sisteminin geçmişine baktığımızda, kullanılan eğitim-öğretim yöntemlerinin günümüze kıyasla ağırlıklı olarak öğretmen odaklı olduğunu ve düz anlatım yönteminin hâkim olduğu bir sistem olduğunu söyleyebiliriz. Bu anlayışın değiştirilmesinin istendiği ve eğitimde materyal kullanımına verilen önemin arttığı, eğitim sistemimizdeki 2004-2005 tarihlerinde müfredatın içeriğinde gidilen köklü değişime bakarak anlaşılmaktadır. Bu tarihlerde yapılan değişikliklerde klasik öğretmen merkezli anlayışın terk edilmesi ve müfredatın öğrenci merkezli bir hale bürünmesine yönelik gerçekleştirilen yenilikler göze çarpmaktadır. Yapılandırıcı yaklaşım sistemine uygun bir şekilde gerçekleştirilen yeniliklerdeki amaç öğrencinin öğrenme sürecine daha aktif katılımını sağlamak ve bunu gerçekleştirirken de eğitim araçlarından azami ölçüde yararlanmaktır (Kablan, 2003, s. 1630).

Görsel materyal kullanımının tarih eğitimindeki yerinin önemi su götürmez bir gerçektir. Tarih öğretimi yazılı materyallerin yanı sıra görsel materyallerle sunmak da ayrı bir etki yaratmaktadır. Aynı zaman da bunu bir zorunluluk olarak da addetmek yanlış olmayacaktır. Çünkü tarih olarak kabul edilen herhangi bir olay ya da olgu anlatılırken o konuya ait mevcut olan her türlü belgenin ya da görselin de sunulması gerekmektedir. Dolayısıyla bu zorunluluk beraberinde sadece yazıyla anlatılan bir şeyin görselle anlatımında daha kalıcı hale gelmesi gibi bir avantaj da getirmektedir (Kırcı, 2006, s.35).

Görsel materyallerin tarih derslerinin aktarımında aktif hale getirilmeleri öğrencilerde tarihi olayları gözlerinde daha rahat canlanmasını sağlayacak olması ve kalıcılığı arttıracak olması da görsel malzemenin önemini göstermektedir (Ata, 2002, s. 125-126).

Fotoğraf, minyatür, gravür, karikatür gibi görsel materyallerin kullanımı öğrenciler ile geçmiş arasında bir köprü vazifesi görmeleri açısından önemlidir. Bu tür materyallerle işlenen derslerde öğrenciler dersi daha basit kavrama, geçmişle bugünü karşılaştırma gibi fırsatlara sahip olacaktır. Bu gibi fırsatların olumlu dönütlerini akademik başarı ve kalıcılık gibi durumların üzerinde görmek mümkündür (Demircioğlu, 2014, s. 6).

Tarih derslerinin öğretiminde kullanılacak görsel materyallerden biri olan minyatür, yazımı elle gerçekleştirilmiş kitapların süslemesini gerçekleştirmek amacıyla çizilen resimlere atfedilen bir tanım olmakla birlikte İtalyanca minyatüre sözcüğünden alıntı bir tabirdir. Bizim dilimizde minyatür sözcüğünün yerine kullanılacak bir sözcük olmamakla birlikte, tarihimizde minyatür sözcüğüne karşılık gelen sözcük olarak nakış sözcüğü kullanılmıştır. Bu sanatı icra edene de nakkaş adı verilmiştir. Nakkaş kelimesi aynı zamanda boyalarla resim çizenlere de atfedilmiş bir sözcük olarak da karşımıza çıkmaktadır. Tanzimat döneminden sonra ise resim yapanlara nakkaş yerine ressam denilmeye başlandığını görmekteyiz (Binark, 1978, s.271).

Minyatür tekniği bir suluboya-guvaj tekniğidir. Fırça olarak kedi tüylü fırça kullanıldığını, resim yapılacak kâğıdın üzerine bir yapıştırıcı madde ile birleştirilmiş olan kurşun karbonatı sürüldüğünü, bu işlemin devamında ince tüy kalemle resmin motifinin çizildiğini söylemektedir. Ayrıca minyatürlerde bir eşyanın gerçek rengi sürüldüğünde ışık ve gölgenin etkisinin bu işlemde yer almadığını, minyatür sanatı icra edilirken süs desenlerinin detaylarının değiştirilmeden işlendiğinden ve perspektifin hesaba katılmamıştır (Turani, 1975, s. 91).

Minyatürler yapılan arkeolojik çalışmalar sonucunda ilk olarak Orta Asya’da belirli kentlerde ve Sasaniler ile karşımıza çıkmaktadır. Daha sonraları İrlanda’ya ve oradan da Avrupa’ya yayılmıştır (Turani, 1995, s. 90).

Osmanlılar devrinden günümüze ulaşan eserler Fâtih Sultan Mehmet zamanından olan eserlerdir. Minyatür sanatının Osmanlıdaki gelişimine bakmaya devam ettiğimizde bu sanatın Kanunî devrinde daha da geliştiğini görmek mümkündür. Bunun en büyük kanıtı Kmcı Mahmut, İbrahim Celebi, Nigârî (Haydar Reis), Nakkaş Osman, Mehmet Bey ve Kefeli Hasan Çelebi gibi büyük ustaların Kanuni döneminde yetişmiş olmasıdır. III. Ahmet döneminde ise en çarpıcı isim Levni’dir (Binark, 1978, s. 277).

Minyatür sanatının icracıları, sanatlarını icra ederken gördüklerini doğrudan ve objektif bir perspektifle minyatüre yansıtırlar. Bu durum minyatürlerin tarihi anlatırken bir avantaj özelliği taşımalarını sağlamaktadır. Bu avantaj doğrultusunda, Osmanlı tarihinden kalan minyatürlerin, gerek saray yaşantısını, gerek savaş karelerini ve gerekse Osmanlı kentleri ile kentlerde bulunan sur vb. gibi obje ve olayları doğrudan yansıtma bakımından olsun hepsi önemli birer tarihi kanıt niteliğindedirler. Tüm bunların sonucunda minyatürler tarih öğretiminde kullanılabilirlik üzere bizlere oldukça nitelikli bir görsel materyal arşivi sağlamakta ve bu nitelikli arşivden ders kitaplarında da faydalanılmaktadır. Fakat ders kitaplarında yer alan minyatür baskılarının istenilen netliklerde olmaması ve öğretmenlerin bu konudaki eğitimlerinin yeterli olmaması gibi problemler, minyatürlerin tarih eğitiminde gerektiği gibi kullanılmasında karşımıza birer sorun olarak çıkmaktadır (Ata, 2002, s. 129).

Görsel materyallerden biri de gravürdür. Kazıma resim sanatı anlamına gelen Gravür Fransızca ‘‘Graver’’ sözcüğünden alınmadır. Bakır, çinko, tahta, muşamba gibi plakaların üstlerine kazıma materyalleri ile bir motifin oyulması sonucunda kalıp üzerinde oluşan oyuklara boya aktarılıp daha sonra baskı yöntemi ile o motifin başka bir düzleme taşınması veya kâğıtlara basılıp çoğaltılmasıyla oluşan bir nevi kazıma yoluyla yapılan resim sanatına gravür denir (Küçüköner,2004, s.58).

1714 yılında Fransız Kraliyet ressamı Baptiste Van Mour uzun yıllar boyunca İstanbul’da yaşayarak gözlemleri ve bilgileri ışığında hazırladığı gravürlerden oluşan ‘‘Osmanlı Kıyafet Albümü’’ bastırmıştır. (Küçüköner, 2012, s.53) Bu albüm Osmanlıdaki meslek sahiplerinin kıyafet kültürünü aktarması yönüyle önemli olmakla birlikte, öğrencilerde o dönemle bu dönemi mukayese etme fırsatı tanınması açısından ve o dönemde kullanılan kavuk, kallavi gibi kıyafet terimlerine ilişkin bilgi sağlayacaktır (Ata, 2002, s.129) .

Tarih derslerinin öğretiminde kullanılabilirlik bir diğer görsel materyal çeşidi de karikatürlerdir. İtalyanca caricare sözcüğünden gelen karikatür Fransızcada caricatura İngilizcede ise cartoon olarak telaffuz edilmektedir. (Koçoğlu,2012, s.72). Türk Dil Kurumu’na bakacak olursak orada karikatürü (Fransızca caricature): ‘‘İnsan ve toplumla ilgili her tür olayı

konu olarak abartılı bir biçimde veren, düşündürücü ve güldürücü resim.” olarak tanımlanmıştır (Türk Dil Kurumu [TDK], 2019).

Bir diğer anlatımla Karikatür; bütün varlıkların ve yaşantıların olağan sayılamayacak kısımlarının komik tarafları yakalanarak bunları gerek yazıyla gerek resimlerle ortaya koymak ve bunu yaparken çokça mübalağadan yararlanılarak, bunları güldürücü bir şekilde ifade etme sanatıdır (Alsaç'tan aktaran Özer, 2004, s. 246).

Karikatür Türkiye’de ilk defa Tanzimat döneminde karşımıza çıkmaktadır. (Öngören’den aktaran Gündüz, 2009, s.16). Türk tarihinde ilk karikatür örnekleri 1867 yılında ‘‘İstanbul’’ adlı dergide yayınlanan karikatürlerdir. Türk karikatürünün önde gelen ilk ismi de Ali Fuat Bey’dir. Bu ismi Rum ve Ermeni kökenli Osmanlılar ve Cemil Cem’in takip ettiğini söyleyebiliriz.(Özer, 2004, s.247) Karikatür sanatının bu denli sevilmesini de kültürümüzdeki mizah anlayışına dayandırmak mümkündür (Öngören’den aktaran Gündüz, 2009, s. 16).

Kurtuluş savaşı dönemini karikatürlerin kullanılması bakımından inceleyecek olursak karikatürlerin o dönemde de kullanımlarının önem teşkil ettiğini görüyoruz. Özellikle halkın motivasyon seviyesini yukarı çekmek amacıyla kullanılan karikatürlerin bu açıdan savaş döneminde önemli bir rolleri bulunduğunu söylemek mümkündür (Okay, 2004, s.6).

Tarihimizin en şanlı kesitlerinden biri olan Kurtuluş Savaşı ile bu şanlı mücadelenin doğurduğu Cumhuriyetin ilk dönemleri olan ve tarihimizin dönüm noktaları olarak nitelendirilebilecek zamanlara, yani bir devlet ile bir milletin küllerinden yeniden doğuşuna görgü şahitliği etmiş olan karikatür icracıları, zengin perspektifleriyle ortaya koymuş oldukları karikatürler adeta birer kalıttır ve tarih eğitiminde mutlaka yerlerini almalıdırlar (Akbaba, 2009, s.112).

Son olarak bir eğitimci eğer karikatürü ders aracı olarak kullanacaksa o karikatürün öğrenci tarafından doğru yorumlanmasını da öğrenciye öğretmek durumundadır. Bu öğretilerin sonucunda karikatürün öğretmen ve öğrenci arasında olumlu ve doğru iletişim kurulması yönünde de bir rol üstleneceğini unutmamak gerekir (Durualp, 2006, s. 61).

Fotoğraf, görme duyusuna hitap etmesi bakımından görsel bir üstün yaratıcılıktır. Orada vaktin duruyor olması, fotoğrafı diğer sanatlardan ayıran önemli unsurdur. Fakat fotoğrafın ana amacı, olanı gözlemleyip başkaları tarafından da gözlenmesini sağlamaktır (Çizgen’den aktaran Özdemir, 2014, s. 65).

Fotoğraflar, ihtiva ettiği şeylerin daha rahat bir şekilde hatırlanmalarını sağlarlar ve onu görenlerin zihinsel dünyalarında uyanan etkinin daha fazla kalıcı olmasına katkıda bulunurlar. Zira göze hitap eden bilgiler, metin halindeki bilgilere nazaran bilgilere kıyasla daha çok hatırlanma özelliğine sahiptir (Gezgin, 1994, s. 31).

1839 yılında Louis Jacques Mande Daguerre ve Joseph Nicephore Niepce tarafından daguerreotype tekniği ile icat edilmiş olan ilk fotoğrafın işlem tekniği, gümüş iyodürlü bir metal levhanın kaplanması, akabinde bu levhanın ışığa tutulması şeklindedir. Daha sonra plaka bir cıva buharına doğru tutulup ardından bir tuz çözeltisi ile sabitlenmiştir. Yaklaşık bir zamanda İngiltere’de ise William Henry ‘‘Fox Talbot calotype’’ denen bir başka fotoğraf tekniği geliştirmiştir. Bu teknikte ise gümüş klorürle kaplanmış bir kâğıt karanlık bir ortamda ışığa maruz bırakılarak negatif bir görüntü elde edilmiş ve daha kısa sürede görüntünün oluşması için gallik asidi kullanılmıştır. Bu teknikleri yaş koleksiyonu adında başka bir teknik takip etmiş,

kuru plakaların keşfedilmesiyle de daha az zamanda daha ekonomik ve daha basit fotoğraflar alınabilmeye başlanmıştır. Bütün bunların ardından “Kodak” marka kameraların sahibi olan George Eastman şeffaf ve esnek filmleri ile piyasada yerini almıştır. George Eastman’ın bir diğer buluşu da büyük ve taşınmaz fotoğraf makinalarının tarihe karışmasına neden olacak olan hafif ve rahatça taşınabilecek türde olan “Brownie” adlı fotoğraf makinasını piyasaya sürüştür. Bu tarihten sonra fotoğraf çekme faaliyetlerinde büyük bir artış meydana gelmiştir. 1900’lü yıllara gelindiğinde ise renkli fotoğraflar gelişmiştir (Sieber, 2012, s.17).

Fotoğrafların birçok alanda kullanım yerleri ve etkili olma özellikleri vardır. Her meslekten insan fotoğrafı farklı yerlerde farklı amaçlarla kullanılabilir. Reklamcı reklamını yapmak istediği ürüne talebi attırmak için fotoğrafı kullanırken, emlakçı ise satmak istediği evi çekici hale getirmek, bir gazete yazarı verdiği habere kanıt oluşturmak bir televizyon kanalı ise kamuoyu oluşturmak için kullanılabilir (Kyvig ve Marty, 2000, s. 80).

Tarihsel fotoğrafların tarihimizin büyük bir bölümünü oluşturan Osmanlı imparatorluğunun aktarımı konusunda ele alacak olursak, bizlere Osmanlı Devleti’nin özellikle başkenti olan İstanbul’un o dönemdeki şehir karakterini ve yöneticilerin toplumla ilgili tutumları konusunda ışık tutmaktadır. Osmanlı’da fotoğraf kullanımı 19. yy ’da Kırım savaşına tekabül etmektedir (Faroqhi, 1999, s.142).

Tarih eğitiminde çokça faydalanabileceğimiz ve oldukça kabarık olduğunu söyleyebileceğimiz fotoğraf arşivimizi ders anlatımında kullanmamız; gerek Cumhuriyet tarihimizin gerekse de Osmanlı tarihimizin öğrenciler açısından daha kolay anlaşılıp zihinlerinde canlanmasına olanak sağlayacaktır. Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş döneminin anlatıldığı Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi derslerinde varlığından yararlanabileceğimiz hazine değerinde ve çok sayıda fotoğraf mevcuttur. Bu arşivin öğrencilerle buluşturulması Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi dersinin öğretimine büyük bir yarar ve zenginlik katacaktır (Akbaba, 2009, s.108).

Bir fotoğrafı anlayabilmek ve çıkarılan anlamı aktarabilmek ciddi bir çalışma gerektirir. Sieber(2012)’e göre bunları gerçekleştirebilmek ise fotoğrafla ilgili belli unsurların gözden geçirilmesiyle mümkündür. Bu unsurlar;

- 1.) Zaman: Bu unsur fotoğrafın çekildiği tarihi, senesini kısacası her türlü anını ve bu anların herhangi birinin özel bir önemi olup olmadığını içerir. Tarihte yapılan herhangi bir savaş olayı gibi tarihi olan bir durumun tarihi mi? Fotoğrafta yer alan insanlar bakımından onlar için özel anlam ifade eden bir gün mü?
- 2.) Yer: Bir fotoğrafın çekiminin gerçekleştiği mekân büyük bir alanı teşkil eder. Bu yer ülke de olsa köy de olsa ya da bir oda da olsa bunların hepsi yorumlanma bakımından ayrı bir öneme sahip olacaktır.
- 3.) Konu: Kimi fotoğraflar ihtiva ettikleri karede yalnızca anlıktan ibaret olan bir gerçekliği yansıtır. Zira çekilen karenin fotoğrafçının kendi seçimiyle oluşturulmuş ve ona göre de o fotoğrafa zemin hazırlanmış oluşu, görünmesini istemediği şeyleri devre dışı bırakmış oluşu devreye girecektir.
- 4.) Fotoğrafçı: Fotoğrafi etkileyecek diğer unsurlar da fotoğrafçının aldığı eğitim, mensubu olduğu milletin kültürü ve deneyimler olacaktır. Bu unsurların hepsi çekilen fotoğrafa yansiyacaktır. Dolayısıyla fotoğraf farklı kültürden insanları içeriyorsa o fotoğraf karşımıza fotoğrafçının kültürünü yansıtmış bir şekilde çıkabilir.
- 5.) Amaç: Bütün fotoğrafların ortaya çıkmalarında belirli bir sebep vardır. Kimi fotoğrafların ortaya çıkış amacı mühim olan vakaları ortaya sermekten kimilerinin

amacı bir sanatı ortaya koymak içindir. Fotoğrafların yorumlanmasında bu amaçların bilinmesi kolaylık sağlayacaktır.

- 6.) Teknolojisi: Fotoğrafçılık 160 yıllık bir geçmişe sahiptir ve bu yıllar içinde gelişim ve değişime uğramıştır. İlk fotoğrafların çekilmesi oldukça zaman alırken günümüzde bu süre minimuma inmiştir. Fotoğraf çekmenin sadece süresi kısalmamış aynı zamanda fotoğraflar, üzerinde oynanabilir hale de gelmiştir. Ve üzerinde oynanmış bir fotoğraf gerçek konusu ve amacından tamamen uzaklaşır. İşte bundan dolayı fotoğraf teknolojisinin ve gelişiminin iyi bilinmesi, bir fotoğrafın üzerinde oynama olup olmadığını anlayabilmemiz açısından önemlidir (Sieber, 2012, s.15)

Tarih eğitiminde öğrenciler, tarihi gerçek kaynaklardan öğrenme fırsatına sahip olduklarında derse olan ilgi ve motivasyonları artmakta ve gizli bir şeyi ortaya dökme ya da öğrenme heyecanı ile de araştırma yapmaya merak duyarak kendi yeteneklerinin de farkına varmaktadırlar (Sieber, 2012, s.15)

Öğretmenin görsel malzeme konusunda doğru tercihler yaptığı takdirde, her bir görselin onlarca sözcükten daha kalıcı olduğu bilinen bir durumken, fotoğraf, gravür gibi materyallerin eğitim dışı bırakılması kabul edilemez bir durumdur. Aynı zamanda kullanılacak tarihi görsel materyallerin öğrencilere bu görsel materyalleri anlamlandırma, yorumlama, sonuca varma gibi bir sürü beceri de katacağı hesaba katıldığında, görsellerin ne kadar önemli oldukları bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Tüm bunların yanı sıra fotoğraflar kitaplarda yer alan yazılı bilgilerin anlamlandırılmasına da katkı sağlayarak bir anahtar rolü de üstlenirler. Her ne kadar kitaplardaki fotoğraflar çoğu zaman görsel estetiği arttırmak amacıyla kullanılsalar da bu fotoğraflar, öğrencilere yazıları anlama da oldukça kolaylık sağlamaktadır (Felton ve Allen, 1990, s. 84-87).

Fotoğrafları çözümlerken adeta bir dedektif havası takınılarak yaklaşırsa, o fotoğrafla ilgili doğru bir analiz yapmaya da o kadar yaklaşmış olunur. Bu casusluğa en iyi hizmet edecek teknik ise, Ne, Niçin, Nerede, Ne Zaman, Nasıl, Kim? sorularını içeren ve 5N/1K olarak adlandırılan soru tekniğidir (Danacıoğlu, 2001, s. 92).

Fotoğrafçı fotoğrafı çekerken ne gördü? Fotoğrafta görmemiş olabileceği ne ya da neler vardı? Amacı neydi? Taraflı olduğu şeyler neydi? İnsanlara neden belirli bir şekilde poz verdirdi? Fotoğrafın çekildiği şartlar fotoğrafçının seçimlerini nasıl sınırladı? (Kyvig ve Marty, 2000, s. 81).

Pek çok yabancı tarih eğitimcisi fotoğrafları kullanma etkinlikleri üzerinde durmuş, fotoğrafın nasıl analiz edileceği ve fotoğrafa dayalı nasıl soru sorulacağına ilişkin modeller geliştirmiştir (Aris,1993;Gunning,1978'den Aktaran Ata, 2002, s.133).

Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi, hem tarihimiz hem de müfredattaki yeri bakımından özel bir yer teşkil etmesi, bu dersin anlatımına ayrı bir özen gösterilmesi gerekliliğinin göstergesidir. Dersin anlatımı ışığında faydalanabileceğimiz fotoğraflardan, daha etkili sonuçlar elde edebilme adına, fotoğrafları kullanırken, değişik tekniklere başvurulması gerektiğini söyleyebiliriz. Bu durumda bize yardımcı olacak modellerden biri tarihi fotoğraflara soru sorma modeli olan ve 8 adet sorudan meydana gelen Felton ve Allen modelidir (Ata, 2001, s.8).

Felton ve Allen modelinde yer alan soru tipleri şunlardır:

- 1) Fotoğrafın Sunumu: Öğrencilere fotoğrafın çekildiği tarihi ortama ve zamana ilişkin bilgiler verilerek fotoğrafın geri planı aktarılır. Örneğin; “Şu anda Çanakkale muharebeleri esnasında çekilmiş bir fotoğrafı analiz edeceğiz. Görmekte olduğunuz fotoğraf, 100 yaşındadır. Şimdi fotoğrafı dikkatlice inceleyip kilit sorulara cevap veriniz”.
- 2) Anahtar Soru Yönelme: Burada öğrencilere kilit sorular yöneltilir. Örneğin, resimde gördüğünüz bu adamlar kimdir ve orada ne yapıyorlar? Bu fotoğraf sizce nerede çekilmiş? İnsanlar ne yapıyor? Bu fotoğrafın hangi yerde çekildiğini düşünüyorsunuz? Fotoğraf size Çanakkale savaşına ilişkin neler anlatmaktadır? Hakkında ne söylemektedir? Öğretmen öğrencilerin fotoğrafa ilişkin varsayımlarını sınıf ortamında bulunan tahtaya yazar
- 3) Öğrencilerden Kişileri ve Nesnelere Tanımlamalarını İstenilmesi: Öğrenciler iyice gözlem yaptıktan sonra, gördükleri her şeyi etiketlendirir.
- 4) Öğrencilere Fotoğrafta Gördüklerini Betimleme: Öğrencilerden, fotoğrafta gördükleri şeyleri mukayese etmeleri ve neleri mukayese ettiklerinin tasvir etmeleri istenir. Örneğin; fotoğraftaki insanların kıyafetleri nasıldır? Günümüzdeki kıyafetlerle aralarındaki farklar nelerdir? Fotoğrafta gördüğünüz araç ya da aletler nelerdir? Günümüzde bu araçlar halen kullanılmakta mıdır? gibi sorular sorulur.
- 5) Öğrencilere Çıkarım Yapmaya Yöneltecek Sorular Sorma: Öğrenciler, gördüklerinden daha fazlasını ve gördüklerini birleştirerek gördüklerini bir araya getirerek, belirtilere ulaşmak için gözlemlerinden yararlanırlar. Öğrencilere; askerlerin ne yaptıkları konusunda bu fotoğraf sana ne gibi belirtiler veriyor? Bu askerler ne tür bir işle ilgileniyor? Bu gördüğünüz gemi ne tür bir gemidir? Bu adamın taşımış olduğu şey hakkında neler söyleye bilirsiniz? Bu mermi kaç kilodur? Barakanın yapıldığı yer ve sıcaklık hakkında ne söyleyebilirsiniz? gibi sorular yöneltilir.
- 6) Öğrencilerden Hipotezlerini Değiştirme, Doğrulama ve Atma İhtiyaçlarının Olup Olmadığını Sorma: Öğrenciler başlangıçta yaptıkları varsayımları destekleyen ve değiştiren çıkarımlara yönelirken gözlemlerine yönelirler. Örneğin; Fotoğrafta gördüğünüz bu insanlarla ilgili önceden söylediklerinizi ya da tahtaya not aldığımız herhangi bir ipucunu terk etmek ister misiniz? Neden? Gibi sorular sorulur.
- 7) Hipotezleri Desteklemede Ders Kitabı ve Diğer Materyallerin Kullanılması: Öğretmen, öğrencilerin önsezilerini değiştirmek ya da onaylamak adına daha fazla bilgi toplayabilecekleri kaynaklar tavsiye eder. Konuya ilişkin daha fazla bilgi bulmaları için kaynaklar önerir.
- 8) Düşünmeyi Gözden Geçirme: Öğretmen, öğrencileri süreci gözden geçirmeye yönlendirir. Sorulara ve düşünme becerilerine odaklanırlar (Felton ve Allen, 1990, s. 84-87).

Bizlere tarihi fotoğrafları ders anlatımında kullanmaya yardımcı olabilecek bir diğer model Nichol modelidir. Bu modelde tarihsel belge niteliğindeki resimlere yöneltebilecek 12 adet soru tipi bulunmaktadır. Bu sorular aşağıda belirtilen soru türleridir:

- 1- Veri anımsama sorusu: Öğrencilerin eski bilgilerini yoklayıp anımsamalarına yarayacak türden sorular olmalıdır. Örneğin; "Çanakkale Zaferi hangi tarihte meydana gelmiştir? " gibi sorular sorulur.
- 2- Adlandırma sorusu: Öğrencilere fotoğrafta yer alan objelerin ismi sorulur. "Fotoğrafta gördüğünüz insanların başlarına takmış oldukları şeyin ismi nedir? " Gibi sorulardır.

- 3- Gözlem sorusu: Fotoğraftaki durumu kavramaya yarayacak türden sorulardır. " Bu fotoğrafta neden bahsediliyor? " Gibi sorulardır.
- 4- Mantık sorusu: Fotoğraftaki durumu; öğrencinin doğru şekilde akıl yürüterek izah etmesini sağlayan sorulardır. " Bu fotoğraf erlerin nasıl savaştığına dair bize ne gibi ipuçları veriyor?" Tarzında sorulardır.
- 5- Kuramsal soru: Fotoğraftaki olgudan sonra oluşabilecek durumları söyleme sorusudur. " Fotoğraftaki hadiseden sonra ortaya ne gibi durumlar çıkmış olabilir? " Türünden sorulardır.
- 6- Empati sorusu: Fotoğrafta bulunanların duygularını, buldukları durumu anlamak ve içselleştirmeye yönelik sorulardır. "Seyit Onbaşının yerinde sen olsaydın sen nasıl hareket ederdin? " Şeklinde uygulanabilir.
- 7- Hipotez oluşturma sorusu: Resimdeki durumun nedenlerine yönelik fikir yürütmeye yönelik sorulardır. Olayın sebep ve sonucuna ilişkin düşünmeyi gerektiren sorudur. "İtilaf devletlerinin Çanakkale Cephesini açmaktaki nedenler nelerdir? "
- 8- Problem çözme sorusu: Fotoğrafı çözümlenmeye yönelik sorulardır. "Fotoğraf kendi içinde Türk askerlerinin ruh haline yönelik neler barındırıyor?" Tazında kullanılabilir.
- 9- Kanıtı sorgulama sorusu: Fotoğrafın hakikati yansıtıp yansıtmadığına yönelik sorulardır. "Bu Fotoğraf bizlere Çanakkale kara savaşlarını ne derece yansıtmaktadır?"
- 10- Sentez sorusu: Fotoğrafta başka bir kişinin görüş açısıyla olaya yönelik bir birleşim yapma sorusudur. "Anzak askerlerinin bu savaşa yönelik düşünceleri nelerdir?"
- 11- Kontrol sorusu: Sınıf içerisinde kontrolü sağlamaya yönelik sorudur. Örneğin; " Mehmet yerine oturur musun?"
- 12- Kapalı Soru: Öğrencinin öğretmenin zihninden geçen ve istediği yanıtı elde etmeye yönelik klasik öğretmen sorusudur. Örneğin; " Çanakkale savaşlarının Atatürk'ün askeri yaşantısındaki önemi nedir?" (Ata, 2002, s. 136).

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi Çanakkale Savaşları konusunun öğretiminde görsel materyale Felton ve Allen modeline göre soru sorma ile Nichol modeline göre soru sormanın akademik başarı ve kalıcılığa etkisini belirlemek ve bu uygulama ışığında hem materyal kullanımına hem de bu modellerin kullanımına ilişkin önerilerde bulunmaktır.

Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

- 1.) Çanakkale Savaşlarını fotoğraf kullanılmadan anlatım (düz) yöntemiyle işleyen kontrol grubunun ön test ve son test başarı puanları ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
- 2.) Çanakkale Savaşlarının, fotoğrafa Felton ve Allen modeline göre soru sorarak anlatıldığı deney grubunun ön test ve son test başarı puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
- 3.) Çanakkale Savaşlarının, fotoğrafa Nichol modeline göre soru sorarak anlatıldığı deney grubunun ön test ve son test başarı puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- 4.) Çanakkale Savaşlarının düz anlatım yöntemiyle işleyen kontrol grubu, Felton ve Allen modeline göre işleyen deney grubu ve Nichol modeline göre işleyen üçüncü deney grubunun son test başarı puan ortalaması arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- 5.) Çanakkale Savaşlarını fotoğraf kullanılmadan (düz anlatım) anlatım yöntemiyle işleyen kontrol grubunun son test ve kalıcılık testi test başarı puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

- 6.) Çanakkale Savaşlarını Felton-Allen modeline göre işleyen kontrol grubunun son test ve kalıcılık testi test başarı puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
- 7.) Çanakkale Savaşlarını Nichol modeline göre işleyen kontrol grubunun son test ve kalıcılık testi test başarı puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
- 8.) Çanakkale Savaşlarını fotoğraf kullanılmadan (düz anlatım) anlatım yöntemiyle işleyen kontrol grubu, Felton-Allen modeline göre işleyen ikinci deney grubunun ve Nichol modeline göre işleyen üçüncü grubunun kalıcılık testi başarı puan ortalaması arasında anlamlı bir fark var mıdır?

YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın modeli, evren ve örneklem seçimi deney deseni, veri toplama araçları, verilerin toplanması, işlem basamakları, verilerin çözümü ve yorumu ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, 11. sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi Çanakkale Savaşları konusunun öğretiminde görsel materyale Felton ve Allen Modeline göre soru sorma ile Nichol Modeline göre soru sormanın akademik başarıya ve kalıcılığa etkisini öğrenmek amacıyla deney deseni olarak, deneme modelleri içerisinde yaygın bir kullanıma sahip olan “Ön-test son-test kontrol gruplu deneysel desen” kullanılmıştır. Uygulamada kullanılan deneysel desen şeması ise Tablo 1’ deki gibidir.

Tablo 1. Ön Test, Son Test Kontrol Gruplu Deneysel Desenin Şeması

SINIF		ÖN TEST	DENEYSEL İŞLEM	SON TEST	KALICILIK TESTİ
1	R	O1	DÜZ ANLATIM	O4	O7
2	R	O2	FELTON-ALLEN	O5	O8
3	R	O3	NİCHOL	O6	O9

Ön test son test kontrol gruplu deneysel desen Tablo 1’de sembollerle gösterilmiştir. 1 Düz anlatım modeliyle ders işlenen sınıfı; R, deneklerin yansız atandığını; O1 ve O4, 1 grubunun ön test ve son test ölçümlerini; O2 ve O5, 2 grubunun ön test ve son test ölçümlerini; O3 ve O6, 3 grubunun ön test ve son test ölçümlerini; O4 ve O7, 1 grubunun son test ve kalıcılık testi ölçümlerini; O5 ve O8, 2 grubunun son test ve kalıcılık testi ölçümlerini; O6 ve O9, 3 grubunun son test ve kalıcılık testi ölçümlerini göstermektedir (Karasar, 2009, s. 97).

Örneklem

Araştırma, Ankara ili, Mamak İlçesinin, bir lisesinde gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmanın örneklemini, bu lisenin 11.Sınıf şubelerindeki 3 sınıfın öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmada, ilk grupta 21, ikinci grubunda 22 ve üçüncü grupta da 20 öğrenci olmak üzere toplam 63 öğrenci bulunmaktadır. Araştırmada 3 ayrı şubenin 1.sine düz anlatım modeliyle, 2.sine Felton-Allen modeliyle, 3.süne de Nichol Modeline göre Çanakkale Savaşları konusu araştırmacı tarafından işlenmiştir. Konu anlatılmadan önce ön test, anlatıldıktan sonra son test ve bir ay sonra kalıcılık testi yapılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada, veri toplama amacıyla, “Çanakkale Savaşları” konusuna ilişkin öğrenme düzeylerini belirlemek için araştırmacı tarafından, uzman görüşü alınarak ve konunun yer aldığı

ünitedeki kazanımlara dayalı olarak toplam 20 sorudan oluşan bir başarı testi geliştirilmiştir. Bu test aynı zamanda kalıcılık testi olarak da kullanılmıştır.

Verilerin Analizi

Bu çalışmada toplanan verilerin çözümlenmesinde istatistiksel yöntemler ve teknikler kullanılmış olup üç grubun son test başarı düzeylerini belirlemek amacıyla frekans analizi uygulanmıştır. Üç grubun kendi içindeki ön-test son- test ve son test-kalıcılık testi ortalamaları arasındaki farkın saptanması için “bağımlı örneklem t-testi” uygulanmıştır. Grupların son test ve kalıcılık testi puanlarını karşılaştırmak için ise “bağımsız örneklem t-testi” kullanılmıştır. Analiz yapılmadan önce grupların normallik varsayımına uygun olup olmadığı incelenmiş ve üç grupta normal dağılım sergilediği gözlemlenmiştir. Verilerin kodlanarak istatistiksel çözümlenmelerin yapılmasında SPSS 22.0 paket programı kullanılmıştır.

BULGULAR, YORUM VE TARTIŞMA

Bu bölümde daha önce belirtilen hipotezler ile ilgili olarak veri toplama araçlarıyla elde edilen veriler ve bu verilerin analizi sonucunda ulaşılan bulgular yer almaktadır.

Normallik Analizi

Tablo 2. Verilerin Normallik Analizi Sonuçları

Testler-Modeller	Kolmogorov Smirnov			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	p	Statistic	df	p
Ön Test Düz	,114	21	,200	,966	21	,650
Son Test Düz	,147	21	,200	,925	21	,108
Kalıcılık Düz	,119	21	,200	,968	21	,688
Ön Test Nichol	,127	20	,200	,953	20	,417
Son Test Nichol	,248	20	,082	,904	20	,048
Kalıcılık Nichol	,207	20	,094	,918	20	,092
Ön Test Felton-Allen	,123	22	,200	,955	22	,388
Son Test Felton-Allen	,167	22	,114	,951	22	,327
Kalıcılık Felton-Allen	,181	22	,060	,965	22	,601

Tablo 2 incelendiğinde bütün değişkenler için p değerleri kesme değeri olan 0.05’ten büyük olduğundan verilerin normal dağılıma sahip olduğu söylenebilir. Dolayısıyla verilerin analizinde parametrik teknikler kullanılacaktır.

Frekans Analizleri

Tablo 3. Ön Test Başarı Düzeyleri

Testler-Modeller	n	Minimum	Maximum	Mean	SS
Ön Test Düz	21	2,50	12,50	7,5750	2,88952
Ön Test Nichol	20	-1,25	12,50	6,4881	3,70006
Ön Test Felton-Allen	22	1,25	13,75	7,2727	3,39897

Tablo 3 incelendiğinde düz anlatım yoluyla ders işlenen sınıfın ön test ortalamasının 7.57 olduğu, Nichol modeliyle ders işlenen sınıfın ön test ortalamasının 6.48 olduğu ve Felton-Allen modeliyle ders işlenen sınıfın son test ortalamasının 7.27 olduğu görülmektedir. Bulgular üç sınıfta ders işlenmeden önceki durumları arasında bir fark olmadığını göstermektedir.

Tablo 4. Son Test Başarı Düzeyleri

Testler-Modeller	n	Minimum	Maximum	Mean	SS
Son Test Düz	21	5,00	16,25	10,41	3,77
Son Test Nichol	20	6,25	16,25	12,37	2,65
Son Test Felton-Allen	22	10,00	18,75	14,26	2,13

Tablo 4 incelendiğinde düz anlatım modeliyle ders işlenen sınıfın son test ortalamasının 10.41 olduğu, Nichol modeliyle ders işlenen sınıfın son test ortalamasının 12.37 olduğu ve Felton-Allen modeliyle ders işlenen sınıfın son test ortalamasının 14.26 olduğu görülmektedir. Bulgular Felton-Allen modelinin, düz anlatım yöntemi ve Nichol modeline göre daha etkili olduğunu göstermektedir

Tablo 5. Kalıcılık Testi Başarı Düzeyleri

Testler-Modeller	n	Minimum	Maximum	Mean	SS
Kalıcılık Test Düz	21	-1,25	13,75	6,4881	4,21343
Kalıcılık Test Nichol	20	2,50	16,25	9,5000	3,20362
Kalıcılık Test Felton-Allen	22	5,00	16,25	11,7045	2,92631

Tablo 5 incelendiğinde düz anlatım yoluyla ders işlenen sınıfın kalıcılık test ortalamasının 6.48 olduğu, Nichol modeliyle ders işlenen sınıfın kalıcılık test ortalamasının 9.50 olduğu ve Felton-Allen modeliyle ders işlenen sınıfın kalıcılık test ortalamasının 11.70 olduğu görülmektedir. Bulgular Felton-Allen modelinin düz anlatım yöntemi ve Nichol modeline göre daha kalıcı olduğunu göstermektedir.

Bağımlı Örneklem t Testi.

Kullanılan Yöntemlerin Ön Test-Son Test Karşılaştırmaları

Tablo 6. Düz Anlatım Yöntemi Ön Test-Son Test Sonuçları

Model	TEST	n	X	SS	T	P
DÜZ ANLATIM	ÖN TEST	21	6,4881	3,70006	-6,360	.000
	SON TEST	21	10,4167	3,77768		

Düz anlatım yönteminin öğrenciler üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla bağımlı örneklem t testi uygulanmıştır. Tablo 6 incelendiğinde ön test ve son test arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. ($p < .05$)

Tablo 7. Nichol Modeli Ön Test-Son Test Sonuçları

Model	TEST	n	X	SS	T	P
NİCHOL	ÖN TEST	20	7,5750	2,88952	-7,477	.000
	SON TEST	20	12,3755	2,65657		

Nichol modelinin öğrenciler üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla bağımlı örneklem t testi uygulanmıştır. Tablo 7 incelendiğinde ön test ve son test arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. ($p < .05$)

Tablo 8. Felton-Allen Modeli Ön Test-Son Test Sonuçları

Model	TEST	n	X	SS	T	P
FELTON-ALLEN	ÖN TEST	22	7,2727	3,39897	-11,001	.000
	SON TEST	22	14,2614	2,13597		

Felton-Allen modeliyle anlatım yönteminin öğrenciler üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla bağımlı örneklem t testi uygulanmıştır. Tablo 8 incelendiğinde ön test ve son test arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. ($p < .05$)

Kullanılan Yöntemlerin Son-Test Kalıcılık Testi Karşılaştırmaları

Tablo 9. Düz Anlatım Yöntemi Son Test- Kalıcılık Testi Sonuçları

Model	TEST	n	X	SS	T	P
DÜZ ANLATIM	SON TEST	21	10,4167	3,77768	5,725	.000
	KALICILIK TESTİ	21	6,4881	4,21343		

Düz anlatım yönteminin öğrenciler üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla bağımlı örneklem t testi uygulanmıştır. Tablo 9 incelendiğinde son test ve kalıcılık testi arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. ($p < .05$)

Tablo 10. Nichol Modeli Son Test- Kalıcılık Testi Sonuçları

Model	TEST	n	X	SS	T	P
NİCHOL	SON TEST	20	12,3755	2,65657	3,658	.002
	KALICILIK TESTİ	20	9,5000	3,20362		

Nichol modelinin öğrenciler üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla bağımlı örneklem t testi uygulanmıştır. Tablo 12 incelendiğinde son test ve kalıcılık testi arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. ($p < .05$)

Tablo 11. Felton-Allen Modeli Son Test- Kalıcılık Testi Sonuçları

Model	TEST	n	X	SS	T	P
FELTON-ALLEN	SON TEST	22	14,2614	2,13597	4,465	.000
	KALICILIK TESTİ	22	11,7045	2,92631		

Felton-Allen modelinin öğrenciler üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla bağımlı örneklem t testi uygulanmıştır. Tablo 13 incelendiğinde son test ve kalıcılık testi arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. ($p < .05$)

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuçlar

Yapılan araştırmaya dayalı olarak elde edilen sonuçlar şöyle özetlenebilir;

Araştırmadan edilen sonuçlara göre, uygulama öncesinde düz anlatım yönteminin uygulandığı grup ile Nichol modeli ve Felton-Allen modeli uygulanan gruplarının ön- test puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Buna göre gruplar uygulama öncesi benzer yapıdadır.

Araştırmadan edilen sonuçlara göre, uygulama öncesinde düz anlatım yönteminin uygulandığı grup ile Nichol modeli ve Felton-Allen modeli uygulanan gruplarının son- test puanları arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Buna göre Nichol modeliyle ders işlemenin düz anlatımdan daha etkili olduğu ve Felton-Allen modeliyle ders işlemenin ise diğer iki yöntemden de daha etkili olduğu söylenebilir.

Araştırmadan edilen sonuçlara göre, uygulama öncesinde düz anlatım yönteminin uygulandığı grup ile Nichol modeli ve Felton-Allen modeli uygulanan gruplarının kalıcılık test puanları arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Buna göre Nichol modeliyle ders işlemenin düz anlatımdan daha kalıcı olduğu ve Felton-Allen modeliyle ders işlemenin ise diğer iki yöntemden de daha kalıcı olduğu söylenebilir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, düz anlatım yönteminin uygulandığı grubun uygulamadan önceki başarı durumu ile uygulama sonrası başarı durumunun ön-test ve son-test puanları arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Bu durum, kullanılan düz anlatım yönteminin söz konusu grupta başarıyı arttırdığını göstermektedir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, Nichol modelinin uygulandığı grubunun uygulamadan önceki başarı durumu ile uygulama sonrası başarı durumunun ön-test ve son-test puanları arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Bu durum, kullanılan Nichol modelinin söz konusu grupta başarıyı arttırdığını göstermektedir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, Felton-Allen modelinin uygulandığı grubun uygulamadan önceki başarı durumu ile uygulama sonrası başarı durumunun ön-test ve son-test puanları arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Bu durum, kullanılan Felton-Allen modelinin söz konusu grupta başarıyı arttırdığını göstermektedir.

Özetle, bu araştırmada elde edilen bulgular ışığında, “Çanakkale savaşları” öğretiminde kullanılan Nichol modelinin düz anlatım yöntemine göre daha etkili olduğu, Felton-Allen modelinin ise düz anlatım yöntemi ve Nichol anlatım modeline göre daha etkili bir model olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Diğer yandan bilgilerin kalıcılık düzeylerini arttırmada ise Nichol modelinin düz anlatıma göre daha etkili olduğu, Felton-Allen modelinin ise düz anlatım yöntemi ve Nichol modeline göre daha etkili olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Öneriler

Araştırma verileri, araştırma grubunda, görsel materyallerden biri olan fotoğrafa soru sorma modellerinin kullanımıyla akademik başarı ve kalıcılığın artabileceğini göstermiştir.

Araştırmanın sonuçlarından yola çıkarak ulusal literatürde gerçekleştirilecek olan çalışmalar için şu önerilerde bulunulabilir:

- 1) Üniversitelerin hem tarih öğretmeni hem Sosyal Bilgiler öğretmeni yetiştiren lisans, yüksek lisans ve doktora programları da bu araştırmadan faydalanılabilir.
- 2) Araştırma Felton ve Allen modeli ile Nichol modeli haricinde başka modeller ile yinelenabilir
- 3) Araştırma ortaokul düzeyinde T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi gören 8. Sınıflar üzerinde gerçekleştirilerek yeni bir çalışma yapılabilir.
- 4) Bu araştırmayı daha fazla detaylandırabilmek adına, Çanakkale savaşları fotoğraflar ve bu modeller eşliğinde kullanıldıktan sonra gruplara görüşme formları hazırlanarak, öğrencilerin görüşlerinin öğrenilmesine katkı sağlayacak nitel bir araştırma yapılabilir.
- 5) Bu araştırma mesleki ve teknik lisesi ile sınırlı tutulmuştur. Bu liselere sağlık lisesi, ticaret lisesi Anadolu lisesi, fen lisesi ve imam hatip lisesi de eklenebilir.

KAYNAKLAR

- Akbaba, B. (2009). *Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi öğretiminde çoklu ortam kullanımının akademik başarı ve tutumlara etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Ata, B. (2001). Çanakkale savaşlarını nasıl öğreteceğiz. *Türk Yurdu*, 164 (23-29).
- Ata, B. (2002). *Müzelerle ve tarihi mekânlarla tarih öğretimi: Tarih öğretmenlerinin "müze eğitimine" ilişkin görüşleri*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Eğitimi Anabilim Dalı. Ankara.
- Binark, İ. (1978). Türkler' de resim ve minyatür sanatı. *Vakıflar Dergisi* 271-277
- Bingöl, M. (2009). *İlköğretim II. kademe 8. sınıfta okutulan Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin öğretimi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri (Ağrı örneği)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Konya
- Carr, E. H., & J. Fontana (1992). *Tarih yazımında nesnellik ve yanlılık* (Ö. Ozankaya, Çev.) Ankara: İmge.
- Çoban, F. E. (2011). *Ortaöğretim öğrencilerinin Çanakkale Savaşları ve öğretimine ilişkin biliş ve algılama düzeyleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Danacıoğlu, E. (2001). *Geçmişin izleri*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Demircioğlu, H. (Ed.). (2014). *Tarih öğretimi teknolojileri ve materyal tasarımı*. Ankara, Pegem Akademi
- Durualp, E. (2006). *İlköğretimde sosyal bilgiler öğretiminde karikatür kullanımı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Faroqhi, S. (2001). *Osmanlı tarihi nasıl incelenir?* (Zeynep Altok Çev.), İstanbul : Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Felton, R. G. & Allen, R. F. (1990). Using visual materials as historical sources: A model for studying state and local history. *The Social Studies*, 81(2), 84-87.
- Gezgin, S. (1994). *Basında fotoğrafçılık*. İstanbul: Der Yayınları.
- Gündüz, Pelin (2009). *Cumhuriyet dönemi mizah dergilerinden Akbaba'da edebiyat ve karikatür ilişkisi* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kablan, Z. Topan, B. & Erkan, B. (2013). Sınıf içi öğretimde materyal kullanımının etkililik düzeyi: Bir meta-analiz çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(3), 1629-1644.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri*, Nobel. Ankara
- Kırcı, K. (2006). *Sosyal bilgiler dersinde 7. sınıf öğrencilerinin tarih öğrenme beceri düzeyleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Küçüköner, H. (2012). *Gravür Sanatı Tarihi Ve Modern Uygulamalar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Küçüköner, M. (2004). *İmge ve Çoğaltma*. Yayınlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim Anasanat Dalı, İstanbul.
- Kyvig, D. E. & Marty, M. A. (2011). *Yanbaşımızdaki tarih*. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- MEB. (2018a). *Ortaöğretim kurumları haftalık ders çizelgesi*. Ankara: MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- MEB. (2018b). *Türkiye cumhuriyeti inkılap tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programı (12.sınıf)*. Ankara: MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Okay, C. (2004). *Dönemin mizah dergilerinde Millî Mücadele karikatürleri 1919-1922*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Özdemir, K. (2014). *Ortaöğretim tarih derslerinde kullanılan görsel materyallerin öğrenci akademik başarı ve tutumuna etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Özer, A. (2004). Karikatür, popüler kültür ve popüler karikatür. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, 57, 246-249.

- Palaz, T. (2010). *İlköğretim 8. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde karikatür kullanmanın öğrenci başarısına ve derse karşı tutumuna etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Sieber, E. (2001). *Teaching with objects and photographs: Supporting and Enhancing Your Curriculum. A Guide for Teachers*.
- Türk Dil Kurumu. (2019). Türkçe sözlük. Ankara: TDK <https://sozluk.gov.tr/>. adresinden 10 Ekim 2019 tarihinde alınmıştır.
- Turani, A. (1975). *Sanat terimleri sözlüğü*. 3. baskı. Ankara: Toplum
- Yazıcı, N. (2013). Lise müfredat programlarında ve ders kitaplarında Çanakkale Savaşı'nın öğretimi üzerine eleştirel bir yaklaşım. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(28-2), 535-550.
- Zeyrek, Ş. (2007). Liselerde okutulan Türkiye Cumhuriyeti ve Atatürkçülük adlı ders kitaplarında Çanakkale Savaşları. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 10(40), 707-721.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

The importance of the Çanakkale Wars for Turkish history is an indisputable issue. The fact that these victories are the breaking point of the fate of the Turkish nation and the fact that these victories have a great effect on Atatürk being the protagonist of the War of Independence are the factors that play a role in the importance of these wars. The value deserved by these wars, which are of such great importance, is also seen in the curriculum of T.C Revolution History and Atatürkism course of all school levels. When the school programs are scrutinized, it is seen that the Çanakkale Wars have an important place in the program from primary to higher education (Ata, 2001, s.5).

When the sources of Çanakkale Wars are examined, it is possible to come across many visual materials that can be used to explain the course. The most important of these is the photographs of the Çanakkale Wars. However, it is not enough to bring such pictorial evidence to the class and show it to the students simply. There is a need for a narrative that involves the use of techniques that require asking questions to the photographs in order to better analyze these photographs. Felton and Allen and Nichol models are models that use evidential photographs to meet this need (Ata, 2001, s.9).

The aim of this study; T. C. Revolution History and Atatürkism course to determine the effect of asking questions according to Felton and Allen model and asking questions according to Nichol model on academic success and permanence in teaching of Çanakkale Wars and and to make recommendations on the use of materials and the use of these models in the light of this application

In the literature review carried out within the framework of the research, the importance and place of the use of photography from visual materials in history teaching was emphasized, suggestions that these models can be used but It has been found that there is no study on the effects of using these models. This research is important in terms of reinforcing the importance of the use of photography in the narration of the Çanakkale Wars and revealing the usability of Felton-Allen and Nichol models.

Method

“Experimental design with pre-test post-test control group” which is widely used in experimental models, was used as the research design

The study groups consisted of students from 3 classes in 11th grade branches in a vocational high school in Ankara. In the study, there were 21 students in the first group, 22 students in the second group and 20 students in the third group

In this research, an achievement test was developed by the researcher in order to determine the learning levels of “Çanakkale Wars” in order to collect data. The same test was used to measure persistence levels. In order to measure the reliability of the test, “Cronbach Alpha Coefficient” analysis was performed.

In this study, statistical methods and techniques were used to analyze the collected data and frequency analysis was applied to determine the post-test success levels of the three groups. “Dependent samples t-test” was applied to determine the difference between the pre-test post-test and post-test-retention test means within the three groups. In order to compare the post-test and retention test scores of the groups, “independent samples t-test” was used. Before the analysis, it was examined whether the groups were in accordance with the assumption of normality and it was observed that the three groups exhibited normal distribution. SPSS 22.0 package program was used for statistical analysis by coding the data.

Results and Discussion

The results obtained based on the research can be summarized as follows;

According to the results of the study, it was observed that there was no significant difference between the pre-test scores of Nichol model, Felton-Allen model groups and traditional method. Accordingly, the groups have similar structure before application

According to the results of the study, there was a significant difference between the post-test scores of the traditional method and the Nichol model and Felton-Allen model. Accordingly, it can be said that Nichol model is more effective than traditional method and Felton-Allen model is more effective than the other two methods.

According to the results of the study, there was a significant difference between the retention test scores of the traditional method and the Nichol model and Felton-Allen model. Accordingly, it can be said that Nichol model is more permanent than traditional method and Felton-Allen model is more permanent than the other two methods.

In summary, in the light of the findings obtained in this study, Nichol model used in the teaching of “Çanakkale Wars” was more effective than the traditional method, The Felton-Allen model is a more effective model than the traditional method and Nichol model. On the other hand, it was found that Nichol model was more effective than traditional method and Felton-Allen model was more effective than traditional method and Nichol model in increasing the retention level of information.